INKLYUZIV TA’LIM PREDMETI, MAQSADI VA VAZIFALARI

Xaydarova Pokiza Isomiddin qizi

O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Amaliy psixologiya 3- bosqichi talabasi

+998946150503 ***pokizaxaydarova05@gmail.com***

Annotatsiya*. Mazkur maqolada inklyuziv ta’limning pedagogik mohiyati, predmeti, asosiy maqsadi va vazifalari yoritilgan. Shuningdek, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarning sifatli ta’lim olishini ta’minlash, ularni ijtimoiy hayotga moslashtirish va ta’lim jarayonida teng imkoniyatlar yaratish masalalari tahlil qilingan. Inklyuziv ta’limni tashkil etishda individual yondashuv, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasi, moslashtirilgan o‘quv dasturlari hamda oila va ta’lim muassasasi hamkorligining ahamiyati ochib berilgan.*

Kalit so‘zlar: *inklyuziv ta’lim, alohida ta’lim ehtiyojlari, teng imkoniyatlar, maxsus pedagogika, ijtimoiy moslashuv, individual yondashuv, pedagogik qo‘llab-quvvatlash, ta’lim sifati.*

Аннотация*. В статье рассматриваются педагогическая сущность, предмет, основная цель и задачи инклюзивного образования. Анализируются вопросы обеспечения качественного образования детей с особыми образовательными потребностями, их социальной адаптации и создания равных возможностей в образовательном процессе. Раскрывается значение индивидуального подхода, профессиональной компетентности педагогов, адаптированных образовательных программ и сотрудничества образовательных учреждений с семьями.*

Ключевые слова: *инклюзивное образование, особые образовательные потребности, равные возможности, специальная педагогика, социальная адаптация, индивидуальный подход, педагогическая поддержка, качество образования.*

Abstract. *This article examines the pedagogical essence, subject, main objectives, and tasks of inclusive education. It analyzes the importance of providing quality education for children with special educational needs, supporting their social adaptation, and ensuring equal opportunities in the educational process. Particular attention is paid to individualized approaches, teachers' professional competencies, adapted educational programmes, and cooperation between educational institutions and families.*

Keywords: *inclusive education, special educational needs, equal opportunities, special pedagogy, social adaptation, individualized approach, pedagogical support, quality of education.*

KIRISH

Bugungi kunda jahon ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim yo‘nalishlaridan biri barcha bolalar uchun teng va sifatli ta’lim olish imkoniyatlarini yaratishdan iborat. Har bir bolaning jismoniy, aqliy, ruhiy va individual xususiyatlaridan qat’i nazar, ta’lim olish huquqini ta’minlash zamonaviy pedagogikaning ustuvor vazifalaridan hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, inklyuziv ta’lim tizimini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Inklyuziv ta’lim barcha bolalarning individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularning birgalikda ta’lim olishi uchun zarur pedagogik, psixologik va tashkiliy sharoitlarni yaratishga qaratilgan ta’lim jarayonidir. Ushbu yondashuv ta’limda kamsitishning oldini olish, tenglikni ta’minlash, o‘zaro hurmat va hamkorlik muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. An’anaviy ta’lim tizimida ayrim bolalarning individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olishda muayyan qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Inklyuziv ta’lim esa ta’lim muassasasini bolaning ehtiyojlariga moslashtirish, zarur qo‘llab-quvvatlash xizmatlarini tashkil etish va har bir o‘quvchining ta’lim jarayonida faol ishtirok etishini ta’minlashga asoslanadi [1].

O‘zbekistonda ham inklyuziv ta’limni rivojlantirish davlat ta’lim siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylangan. Xususan, O‘zbekiston

Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-sonli qarori bilan alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini takomillashtirishga qaratilgan muhim chora-tadbirlar belgilangan. Mazkur qaror inklyuziv ta’limni rivojlantirish, ta’lim muassasalarining imkoniyatlarini kengaytirish va pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish uchun huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi. Maqolaning asosiy maqsadi inklyuziv ta’limning predmeti, maqsadi va vazifalarini ilmiy-pedagogik jihatdan yoritish, uning zamonaviy ta’lim tizimidagi o‘rnini aniqlash hamda samarali tashkil etishning muhim shartlarini tahlil qilishdan iborat [2].

TADQIQOT USULLARI

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy-nazariy tahlil, pedagogik adabiyotlarni o‘rganish, taqqoslash, umumlashtirish, tizimlashtirish va pedagogik kuzatish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini inklyuziv ta’lim, maxsus pedagogika, korreksion pedagogika, pedagogik psixologiya va ta’lim metodikasiga oid ilmiy qarashlar tashkil etadi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining ta’lim sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlari, inklyuziv ta’limni rivojlantirishga oid davlat dasturlari va xalqaro tashkilotlarning tavsiyalari o‘rganildi. Tadqiqot davomida inklyuziv ta’limning mazmuni va predmetini aniqlash, uning maqsad hamda vazifalarini tasniflash, ta’lim jarayonida individual yondashuvning ahamiyatini ochib berishga alohida e’tibor qaratildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Inklyuziv ta’lim zamonaviy pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, uning asosiy mohiyati barcha bolalarning ta’lim jarayonida teng huquqli ishtirokini ta’minlashdan iborat. Bunda bolaning sog‘lig‘i, rivojlanish xususiyatlari, ijtimoiy holati yoki boshqa individual farqlari uning ta’lim olishiga to‘siq bo‘lmasligi kerak. Inklyuziv ta’limning predmeti alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan va boshqa barcha bolalarning umumiy ta’lim muhitida samarali o‘qishi, rivojlanishi, tarbiyalanishi hamda ijtimoiylashuvini ta’minlash bilan bog‘liq pedagogik munosabatlar, jarayonlar, shart-sharoitlar va metodlarni o‘rganishdan iborat. Ushbu predmet doirasida ta’lim mazmunini moslashtirish, individual

rivojlanish imkoniyatlarini hisobga olish, pedagogik yordam ko‘rsatish va ta’lim muhitini barcha bolalar uchun qulay tashkil etish masalalari o‘rganiladi [3].

Inklyuziv ta’lim predmeti faqat alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni o‘qitish bilan cheklanmaydi. U barcha o‘quvchilar o‘rtasida o‘zaro hurmat, bag‘rikenglik, hamkorlik va tenglik munosabatlarini shakllantirishni ham qamrab oladi. Shu sababli inklyuziv ta’lim butun ta’lim tizimini insonparvarlik tamoyillari asosida takomillashtirishga yo‘naltirilgan. Inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi har bir bolaning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda sifatli ta’lim olishi, shaxsiy salohiyatini rivojlantirishi va jamiyat hayotida faol ishtirok etishi uchun zarur sharoitlarni yaratishdan iborat. Ushbu maqsad barcha bolalarning ta’lim olish huquqini amalda ta’minlash, ta’lim jarayonida teng imkoniyatlar yaratish, kamsitish holatlarining oldini olish va har bir bolaning qobiliyatiga mos ta’lim berishni nazarda tutadi [4].

Inklyuziv ta’limning eng muhim vazifalaridan biri alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalar uchun qulay va xavfsiz ta’lim muhitini yaratishdir. Bunda ta’lim muassasasining binolari, sinf xonalari, o‘quv jihozlari va axborot resurslari bolalarning individual ehtiyojlariga moslashtirilishi lozim. Masalan, harakatlanishida qiyinchiliklari bo‘lgan bolalar uchun qulay kirish yo‘laklari, maxsus jihozlar va moslashtirilgan o‘quv xonalari tashkil etilishi muhimdir. Yana bir muhim vazifa ta’lim jarayonida individual yondashuvni ta’minlash hisoblanadi. Har bir bolaning o‘zlashtirish darajasi, qobiliyati, qiziqishi va rivojlanish xususiyatlari turlicha bo‘ladi. Shu sababli pedagog o‘quv materiallarini tushuntirish, topshiriqlarni bajarish va bilimlarni baholash jarayonida individual imkoniyatlarni hisobga olishi zarur. Zarur hollarda moslashtirilgan o‘quv materiallari, qo‘shimcha vaqt, maxsus didaktik vositalar va yordamchi texnologiyalardan foydalaniladi [5].

Inklyuziv ta’limning navbatdagi vazifasi pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishdan iborat. Chunki inklyuziv muhitda faoliyat olib boradigan o‘qituvchi nafaqat o‘z fanini chuqur bilishi, balki turli ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalar bilan ishlash ko‘nikmalariga ham ega bo‘lishi kerak. Pedagog maxsus pedagogika va psixologiya asoslarini bilishi, individual ta’lim

strategiyalarini ishlab chiqishi, ota-onalar va mutaxassislar bilan hamkorlik qilishi muhimdir. Shuningdek, inklyuziv ta’limda psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimini tashkil etish alohida ahamiyatga ega. Bunda maktab psixologi, maxsus pedagog, logoped va boshqa tegishli mutaxassislarning hamkorligi ta’minlanadi. Ularning asosiy vazifasi bolaning ta’lim jarayonidagi qiyinchiliklarini aniqlash, zarur yordamni tashkil etish va uning rivojlanish dinamikasini kuzatib borishdan iborat. Inklyuziv ta’limning yana bir muhim vazifasi bolalarda ijtimoiy moslashuv ko‘nikmalarini rivojlantirishdir. Birgalikda ta’lim olish jarayonida bolalar bir-birining xususiyatlarini tushunishga, o‘zaro yordam berishga, jamoada ishlashga va boshqalarning fikrini hurmat qilishga o‘rganadilar. Natijada ularda insonparvarlik, bag‘rikenglik, mehr-oqibat va hamkorlik kabi fazilatlar shakllanadi.

Oila va ta’lim muassasasi hamkorligini mustahkamlash ham inklyuziv ta’limning muhim vazifalaridan biridir. Ota-onalar bolaning rivojlanishi, qiziqishlari va ehtiyojlari haqida muhim ma’lumotlarga ega bo‘ladilar. Shu sababli pedagoglar ota-onalar bilan muntazam muloqot olib borishi, ularni ta’lim-tarbiya jarayoniga jalb etishi va birgalikda rivojlantiruvchi faoliyatni tashkil qilishi zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta’lim bugungi kunda ta’lim tizimining tenglik, insonparvarlik va ijtimoiy adolat tamoyillariga asoslangan muhim yo‘nalishidir. Uning predmeti barcha bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta’lim olish jarayonini tashkil etish, pedagogik munosabatlarni takomillashtirish va qulay ta’lim muhitini yaratishdan iborat. Inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi har bir bolaning sifatli ta’lim olishi, shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirishi va jamiyatda o‘z o‘rnini topishi uchun teng imkoniyatlarni ta’minlashdir. Ushbu maqsadga erishishda individual yondashuv, moslashtirilgan ta’lim dasturlari, pedagogik-psixologik yordam va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining Ta’lim to‘g‘risidagi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-sonli Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni.
4. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: SANO-STANDART, 2017.
5. Ro‘ziyeva D.I., Tolipov O‘.Q. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2019.
6. Ayupova M.Y. Logopediya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2019.